

В. Блюмерс, д-р філософії, проф.
Університет прикладних наук Магдебург–Штендсель, Кьонінгсберг, Німеччина

ВІД ІЗОЛЯЦІЇ ДО ВКЛЮЧЕННЯ: НОВА "СОЦІАЛЬНА ГРАМАТИКА" – НОВИЙ СОЦІАЛЬНИЙ КЛІМАТ

У статті розкривається суть "нової хвилі" європейської психологічної науки, яка відмовляється від практики лейбелізації та ізоляції індивідів, що не відповідають нормі більшості, на користь практики активного їх включення в життя спільноти.

Ключові слова: соціальні правила, ізоляція, соціальний клімат.

В. Блёмерс, д-р философии, проф.
Университет прикладных наук Магдебург-Штендсель, Кенингсберг, Германия

ОТ ИЗОЛЯЦИИ К ВКЛЮЧЕНИЮ: НОВАЯ "СОЦИАЛЬНАЯ ГРАММАТИКА" – НОВЫЙ "СОЦИАЛЬНЫЙ КЛИМАТ"

В статье раскрывается суть "новой волны" европейской психологической науки, которая отказывается от практики лейбеллизации и изоляции индивидов, не отвечающих норме большинства, в пользу практики активного их включения в жизнь сообщества.

Ключевые слова: социальные правила, изоляция, социальный климат.

УДК 159.923–159.923.33; 159.922.1

О. Вдовіченко, канд. психол. наук, доц.
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського, Одеса

ПРОБЛЕМА РИЗИКУ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

У даній роботі особливу увагу приділяється гендерним особливостям ризику. Показано, що маскулінні і фемінні способи реагування на ризик, скоріше за все, є результатом соціалізації і дії стереотипів. Слід під час опитування і формулювання тестових завдань використовувати відповідні пріоритети в житті жінки.

Ключові слова: гендер, ризик, соціалізація.

Вивчення психології чоловіка і жінки, їх відмінностей один від одного має безпосереднє відношення не тільки до людини як до такої, але так само до всього суспільства в цілому. Проблема статі традиційно перебувала за межами наукової актуальності, а значимість даного феномену систематично недооцінювалася.

З точки зору біології, статі є складним, комплексним феноменом. Але в повсякденній практиці відбувається її спрощення і проблемою для наук про людину стає те значення, яке надається суспільством статевій приналежності індивіда. Відзначимо, що багато феноменів, що пояснювалися біологічними особливостями функціонування організму, виявилися тісно пов'язаними з культурним контекстом. І саме для розділення природних і соціальних впливів був уведений термін "гендер".

Психологи почали вивчати гендерні відмінності ще в кінці XIX ст. Однак статі предметом наукового дослідження гендерна проблематика, зокрема і в контексті ризику, змогла лише в XX ст., коли в рамках власне наукового дискурсу відбулася проблематизація засад гуманітарного знання: його об'єктивності, нейтральності та універсальності.

Так, з початку XX ст. проблемою гендеру займалися зарубіжні лінгвісти (Маутнер, Есперсен). Однак основні зусилля до розробки даного питання доклали в середині 1960-х років – Дж. Лакофф і Р. Лакофф, але аж до 1970-х рр. вчені здебільшого займалися демонструванням відмінностей статі та обґрунтовували цим різне ставлення до чоловіків і жінок. Російська гендерологічна школа заявила про себе в кінці 1980-х (І. І. Халєєва, А. В. Кіріліна, Д. Ч. Малішевська та ін.).

Вивчення гендерної проблематики на Україні було розпочато в 1990-і рр. і продовжує розвиватися в різних аспектах (В. П. Агеєва, В. В. Близнюк, І. О. Головашенко, П. П. Горностаї, А. О. Денисенко, О. Карасьова, О. С. Кочарян, Н. В. Лавриненко, О. А. Луценко, О. З. Маланчук-Рибак, С. О. Макєєв, Л. В. Малес, Т. М. Мельник, С. М. Оксамитна, О. М. Скар, М. М. Скорик, Л. О. Смоляр, В. Суковата, С. В. Ситник, О. С. Фоменко, Н. Д. Чухим, О. С. Цокур, О. В. Швачко та ін.).

У психології гендер розглядається як соціально біологічна характеристика, за допомогою якої людина дає визначення поняттям "чоловік" і "жінка". Гендер знаходиться під постійним впливом як культурних норм, які

встановлюють, що повинні робити чоловіки, а що – жінки, так і соціальної інформації, що вселяє людям, наскільки велика різниця між чоловіками і жінками. Фахівці, які займаються психологією розвитку, позначають терміном диференційна соціалізація процес, в ході якого ми вчимо, що є речі, які властиві одним і невластиві іншим, в залежності від статі, кого навчають.

Зачатки диференційної соціалізації можна побачити ще до народження дитини. Прикладом служить бажання батьків і оточуючих знати, хто ж народиться хлопчик чи дівчинка, адже від цього вже багато чого залежить: як вони його назвуть, який одяг, іграшки будуть купувати, як будуть виховувати. Гендер є дуже важливою соціальною змінною та батькам навряд чи б сподобалося, якщо навколишні допускали б помилки щодо статі дитини [2].

У рамках даної роботи ми будемо дотримуватися визначення, запропонованого І. С. Кльоциної (2004), яка розуміє гендер як "специфічний набір культурних характеристик, що визначають соціальну поведінку жінок і чоловіків, їх взаємини між собою. Гендер, таким чином, відноситься не просто до жінок або чоловіків, а до відносин між ними, до способу соціального конструювання цих відносин, тобто до того, як суспільство "вибудовує" ці відносини і взаємодію статей у соціумі" [5, с. 71]. Це трактування відповідає основним положенням теорії соціального конструювання гендеру.

Що ж стосується феномену "ризик", то нами він розглядається як позитивний феномен, оскільки навіть в разі негативного результату особистість набуває додатковий досвід, який можливо придбати тільки в нестандартних (нетипових) обставинах.

Так, завдяки ризику, а саме, самому факту функціонування (за Е. Фроммом), людина відчуває свою значущість, що сприяє підвищенню самооцінки, впевненості, сили в подальших вчинках.

Ми ризик розглядаємо як динамічний процес, що супроводжується постійною зміною як когнітивно-емоційної, мотиваційної, інтелектуальної, вольової сферами людини, так і соціальних технологій на основі накопичення досвіду, що впливають на процес ризику, головною складовою якого, є суб'єкт або група.

Також потрібно виділити вузлові моменти в загальному процесі – вікові, професійні, гендерні, оскільки

вони є суттєвими в процесі ризику (принципово важливим є підлітковий вік, етап професіоналізації та ін.)

В даній роботі особлива увага приділяється гендерним особливостям ризику. При вивченні проблеми ризику важливо чітко визначати методологічну характеристику досліджуваного питання, оскільки існують різні конструкції ризику – схильність до ризику, готовність до ризику, азарт, авантюризм, ризикованість, ризиковані дії та ін., в основі лежать різні особливості, які впливають на їх прояв: індивідуально-типологічні, особистісні, інтелектуальні, потребнісно-мотиваційні, вольові.

Більшість авторів вважають, що жінки неохоче ризикують: навіть ті, які управляють колективом або приймають відповідальні рішення, часто намагаються ухилитися від ризику, коли справа доходить до їх власних інтересів. Як правило, пояснюючи це тим, що жінки в основному орієнтуються на потреби сім'ї, насамперед вони піклуються про інших – про дітей, чоловіка, батьків (ім важливіше гарне харчування дітей і затишок в домі). Таким чином, мова йде про стереотипні гендерні норми (стандарт поведінки), що вимагають від дівчини / жінки лагідності, віддають перевагу репродуктивній ролі жінки, враховуючи материнство. Для чоловіків же на першому місці знаходиться статус, який вони підкреслюють за допомогою грошей, їм доводиться (вимушені) ризикувати (С. П'ятенко, Т. Сапригіна, С. Р. Соннад, Г. Шихі та ін.).

Якщо звернутися до подібних результатів досліджень, можна побачити явну тенденцію переваги осіб чоловічої статі за такими показниками як сміливість і рішучість. Так, за даними М. Д. Скрябіна (1974), серед хлопців 11-12 років сміливих більше, ніж серед дівчат [12, с. 98-109].

Це знаходить підтвердження і в дослідженні І. П. Петяйкина (1975), де показано, що серед жінок, які займаються спортивною гімнастикою, боязких значно більше, ніж серед чоловіків. Також автор виявив розбіжності між чоловіками і жінками в прояві рішучості. Особливо це виявлялося при виконанні "небезпечної" вправи. Так, жінки витрачали на прийняття рішення розпочати виконання вправи в середньому 26,6 с, а чоловіки – 6,1 с. Це відноситься і до виконання безпечної завдання: у осіб жіночої статі, як правило, прийняття рішення вимагає більше часу [10, с. 127-130].

Результати І. П. Петяйкина відповідають загальноприйнятій думці, що чоловіки більш схильні до ризику, ніж жінки. Так, Ю. Козелецький (1991) вважав, що функція ризику належить чоловікові, а функція стабільності та надійності – жінці.

Однак слід зауважити, що вищезазвані автори досліджували фізичну сміливість. Але виділяють ще й соціальну сміливість, яка, за даними О. І. Винокурова (1996), у жінок вища, ніж у чоловіків [3].

Однак, за даними Е. П. Ільїна (2002), навіть в безпечній ситуації в 11-13 років немає значної різниці в прояві рішучості в осіб різної статі. Велика рішучість осіб чоловічої статі починає проявлятися в небезпечній ситуації, починаючи з 14 років [4, с. 42].

У дослідженні українського вченого А. В. Безродного (2011) виявлено тенденцію, яка не узгоджується з поширеною думкою про те, що хлопці більш схильні до ризику. Важливо відзначити, що автор проводив порівняльне дослідження, яке виявило, що в обдарованих дітей схильність до ризику у дівчат більше, ніж у хлопчиків, а серед учнів загальноосвітньої школи спостерігається зворотна тенденція. Вчений пояснює отримані результати з точки зору специфіки досліджуваних груп, а саме, учні ліцею були не старшокласники взагалі, а хлопцями, які пройшли спеціальний відбір перед надходженням і увійшли в категорії обдарованих дітей.

Далі автор припускає, що в цій специфічній вибірці дівчата схильні до ризику більше, ніж хлопці і для остаточного пояснення цього факту потрібні додаткові дослідження [1, с. 27-28].

На наш погляд, в роботі А. В. Безродного має місце певна плутанина. Так, автор на початку роботи досить чітко показує відмінність "схильність до ризику" та "готовність до ризику" і це насправді принципово, оскільки мова йде про різні конструкції ризику. Далі визначає, що саме "готовність" має більш ємке значення, яке відображає і мотиваційний аспект особистості, і ситуативну характеристику [там же, с. 23]. Однак підбір методологічного інструментарію абсолютно не відображає теоретичну сторону роботи, оскільки проведені методики (Г. Шуберта, О. Г. Шмельова) спрямовані на інший конструкт ризику – схильність; можливо, необхідно було скласти опитувальник, який допоміг би вивчити готовність до ризику у підлітків. Також запропоновані методики не відповідають віковим особливостям. Ми не будемо строго коментувати дане дослідження, оскільки на початковому етапі в своїх роботах були допущені подібні прорахунки.

Так, нами також в остаточному варіанті для проведення дослідження була відібрана методика "Діагностика ступеня готовності до ризику" Г. Шуберта, за результатами якої було виявлено, що дівчата-курсанти Одеського юридичного інституту Національного університету внутрішніх справ показали високі показники готовності до ризику, ніж юнаки. Однак у процесі бесіди, яка проводилася для уточнення отриманих результатів, було відзначено дівчатами, що вони не досить правдиво відповідали на питання, так як вчиняти ризиковані дії, запропоновані в визначеній методиці, в звичайному житті вони не готові. Також дівчата зазначили, що при виборі своєї майбутньої професії вони керувалися не пошуком гострих відчуттів, а мотивом самоствердження, самовираження, визначили, що професія міліціонера більш [13, с. 44]. Таким чином, можна зафіксувати, що обрана нами одна з методик не дала можливість адекватно оцінити рівень прояву ризику.

У даному контексті нам імпонують погляди Ю. Д. Гундертайло (2005), в яких зазначається, що низькі показники готовності і схильності до ризику серед жінок обумовлені, насамперед, тим, що питання, які пропонують тести, орієнтовані на ті небезпечні ситуації, в яких реалізуються здебільшого чоловіки. Наприклад, тест "Готовність до ризику" (Г. Шуберт) серед 25 питань пропонує тільки 3, які стосуються взаємовідносин між людьми, а 7 питань присвячені ситуації прямих порушень правил, решта – можливостям високих досягнень. Жінки, як відомо, менш схильні порушувати правила, які переважно допомагають уникнути ситуацій фізичної небезпеки, а досягнення перебувають на другому плані в життєвому світі жінки. Тому під час опитування і формулювання тестових завдань слід використовувати відповідні пріоритети в житті жінки.

Таким чином, маскуліні та фемінні способи реагування на ризик, швидше за все, є результатом соціалізації та дії стереотипів. У цілому для жінок в небезпечних ситуаціях більш характерно пасивне пристосування і самозміну, а також надія і очікування. Чоловікам, навпаки, більш притаманне інструментальне ставлення до світу, прагнення його переробити, змінити. На відміну від жінок, переважно емоційно реагують на ставлення до ризику, чоловіки схильні концентруватися на діяльності, фізичної активності (К. Алдвін, К. Сіттон, Дж. Чіара, А. Спіро).

На думку американського психолога Дж. О'Коннора, чим вищий у людини рівень тестостерону, тим більше

вона схильна ризикувати. Вважається, що схильність до ризику в традиційному розумінні більше притаманна чоловікам. І. Кон (2001) з цього приводу пише, що найважливіша психологічна риса молодих чоловіків, які ведуть інтенсивне сексуальне життя і мають зв'язки з великою кількістю жінок, - любов до новизни і ризику, з яким корелюють гіпермаскуліна, фізична привабливість, емоційна розкутість і підвищений рівень тестостерону [14]. Таким чином, молоді люди намагаються швидше досягти статусу дорослого.

Жінки зазвичай сприймаються як особи, які не люблять і не прагнуть ризикувати. Однак, на думку Ю. Д. Гундертайло (2005), це стереотипне відношення не зовсім правильне [9, с. 232]. Представниці слабкої статі насправді менш схильні порушувати правила дорозного руху або техніку безпеки, однак, вони здатні на ризиковані дії в інших сферах життєдіяльності. Акцент на репродуктивну функцію жінки виникає в суспільстві з ранніх періодів розвитку дівчаток, першою одягу, іграшок, очікувань батьків. Результатом цього, як відзначає Л. В. Попова, стає більш низька оцінка здібностей дитини жіночої статі, корекція її поведінки в бік конформізму, починаючи з молодших класів і закінчуючи вищими навчальними закладами. Всі зовнішні фактори – батьки, вчителі, навіть підручники (їх зміст) – формують образ жінки як пасивної, другорядної особи, яку потрібно підтримувати і опікати. Життєві плани більшості дівчат, відповідно, будуються навколо професій низького соціально-економічного статусу. Вже на стадії реалізації обраної професії жінка стикається з вимогами показувати в професійній сфері суто чоловічі якості і обов'язково бути жіночною в родині. Особливий дисонанс обумовлений суперечностями в стилі діяльності в цих сферах: у першій для успіху потрібно показувати активність і експериментувати, у другій – підтримувати стабільність і надійність, яка часто стає причиною емоційних розладів серед жінок. Таким чином, на думку Ю. Д. Гундертайло, детермінантою більш обережної поведінки жінок у всіх сферах діяльності є вищий рівень рефлексії, яка дає можливість жінці приймати більш екологічні рішення з мінімальними витратами. З природних причин чоловіки найчастіше свої рішення перевіряють на практиці, коли ситуація стає вже незворотною.

У даному контексті цікаві погляди К. Хорні (1939), згідно з якими жінки часто відчують себе неповноцінними в порівнянні з чоловіками, тому що їхнє життя ґрунтується на економічній, політичній і психосоціальної залежності від чоловіків. Історично склалося так, що до жінок ставилися, як до істот другого сорту, не визнавали рівності їх прав з правами чоловіків і виховували так, щоб вони визнавали чоловічу "перевагу". Соціальні системи, з їх чоловічим домінуванням, постійно змушують жінок відчувати себе залежними і неспроможними. Вчена доводила, що багато жінок прагнуть стати більш маскулініними і розглядала "переоцінку" жінками маскулініності скоріше як прояв прагнення до влади і привілеїв, таких як сила, сміливість, незалежність, успіх, сексуальна свобода, право вибирати партнера [15, с. 108].

Жіночі теорії, розглядаючи розвиток жінки як особистості, роблять наголос в першу чергу на близькі стосунки з іншими людьми:

- 1) особистісний розвиток відбувається саме у взаєминах;
- 2) спілкування з людьми має найбільший вплив на психологічний комфорт жінки;
- 3) процес до досягнення взаємності у відносинах відбувається протягом усього життя, будучи результатом взаємної емпатії, чуйності і впливу цих відносин на кожного індивіда [7, с. 561].

Отже, існують гендерні відмінності у виборі ризикованих форм поведінки. Чоловіки ризикують більше в діяльності (спорті, соціумі, науці), що дає конкретні предметні результати. Мотиви такої поведінки лежать у площині досягнень – статусу, влади, матеріального і соціального, рекордів, пізнання нового. Асоціальна ризикована поведінку провокується тими самими мотивами тільки в контексті цінностей асоціальних угруповань.

Мотиви ризику жінки найчастіше лежать у площині людських взаємин, заради яких жінка здатна на справжні подвиги. Для того, щоб зберегти або створити відносини зі значимою людиною жінка здатна ризикнути багатьма речами (статусом, кар'єрою, грошима, досягненнями, своїми звичками, потребами). Відповідно, деструктивна форма ризику провокується через відносини з членами груп, які так поводяться або невдачами в створенні і підтримці конструктивних взаємин. Отже, ризикованість, самостійність, креативність жінок виявляються передусім у відносинах. Вони сприймають відносини як особливий вид діяльності, ставлять перед собою цілі, творчо підбирають методи їх реалізації, які чоловіки можуть і не помітити, крок за кроком будують свої стратегії, безперервно рефлексують свою активність. Енергію і свій потенціал жінки вкладають в психологічний зростання своїх близьких і дітей, виконуючи функцію фасилітатора.

Професор Мінесотського університету А. Каммінгс стверджує, що чоловіки частіше орієнтуються на завдання, тоді як жінки приділяють більше уваги міжособистісним відносинам. Вчений зазначає, що чоловіки також найчастіше беруть на себе обґрунтований ризик і володіють високою самоповагою, тоді як жінки проявляють більше м'якості і більш ефективні, коли справа доходить до вирішення проблем.

Жінки часто менш рішучі при прийнятті виробничих рішень, більш поступливі в інтелектуальних суперечках, більш поблажливі в питаннях керівництва [8: 120].

У дослідженнях Е. О. Савіної і Х. Т. Ванга (2003) пошук гендерних відмінностей у виборі рішень показав, що юнаки більш ризиковані, ніж дівчата ($\chi = 5,8$, $p = 0,05$) [11, с. 26].

У вітчизняній і зарубіжній соціально-психологічній літературі можна виявити також дослідження, присвячені гендерним відмінностям у контексті ставлення до ризику. Так, чоловіки трактують його в об'єктивному форматі як "вірогідність відхилення результату" з акцентом на успіх і можливість отримання більшого виграшу. Жінки висвітлюють лише емоційні грані і в основному асоціюють ризик з невдачею і страхом (Ф. Е. Василюк, С. Gloster та ін.).

М. І. Котік (1987) вважає, що "сила" жінок полягає в тому, що вони рідше створюють небезпечні ситуації, а "сила" чоловіків – в тому, що вони в таких ситуаціях здатні швидше уникати нещасних випадків [6].

Таким чином, ми звикли вважати чоловіків і жінок абсолютно різними істотами. Найменшим відмінностям в будові головного мозку у представників різних статей вчені схильні надавати більшого значення, ніж на те дають право об'єктивні дані. Ш. Берн та ін. посилаються на чотири психологічних відмінності між статями: здатністю орієнтуватися в просторі, математичні здібності, мовні навички та агресивність. Проте виявлені відмінності відносно невеликі, зазвичай не більше 10 %, а в більшості випадків розподіл чоловічої і жіночої вибірок на 90 % збігаються.

Наприклад, відміни в агресивній поведінці знаходяться в ряду найбільш достовірних гендерних відмінностей, але вони не настільки великі і не настільки пов'язані з біологічними особливостями як можна було б

припустити. Існує кілька факторів, від яких залежить, хто більш агресивний чоловік або жінка: гендер учасників конфлікту, тип агресії і конкретна ситуація.

Відмінності в агресії може пояснюватися гендерними ролями, які заохочують прояв чоловіками агресії в деяких формах, у той час як агресивність у жінок не схвалюється. Чоловіків нерідко примушують до агресії оточуючі, ставлячи під сумнів їх суспільне становище або самоповагу. Жінки навпаки відчують збентеження, якщо доводиться проявляти агресію на людях. Чоловіки віддають перевагу ролі, в яких потрібно прояв агресії (у військовій або спортивній галузях) у той час як для більшості жінок агресивність абсолютно недоречна (наприклад, мати, секретарка, вчителька) [2].

Однак гендерні відмінності не тук вже великі як прийнято вважати. Складно зі стовідсотковою впевненістю сказати, що гендерні відмінності можна обґрунтувати біологічними. На гендерну роль впливає величезна кількість зовнішніх факторів з самого народження. Спостерігаючи за поведінкою батьків та інших дорослих, намагаючись наслідувати людям свого гендеру, граємо в певні ігри. Також засоби масової інформації створюють в соціумі стереотипи жіночності і мужності, що впливають на поведінку, рішення людини. Виростаючи, намагаємося відповідати своїй ролі, бути справжнім чоловіком або справжньою жінкою, далеко не завжди погоджуючись з тим що, пропонує нам суспільство.

Таким чином, узагальнюючи результати виконаного дослідження, можна зробити такі висновки:

1. питання, пов'язані з особливостями статі людини і її психологічних відмінностей, останнім часом часто входять до числа найбільш активно обговорюваних у суспільстві, і для розділення природних і соціальних впливів був уведений термін "гендер";

2. ризик нами розглядається як динамічний процес, що супроводжується постійною зміною як когнітивно-емоційної, мотиваційної, інтелектуальної, вольової сферами людини, так і соціальних технологій на основі накопичення досвіду, що впливають на нього (ризик), головною складовою якого, є суб'єкт або група.

3. жінки неохоче ризикують – це пояснюється тим, що вони здебільшого орієнтуються на потреби сім'ї, насамперед вони піклуються про інших – про дітей, чоловіка, батьків (їм важливіше гарне харчування дітей і затишок в домі). Таким чином, мова йде про стереотипні гендерні норми (стандарти поведінки), які вимагають

від дівчини / жінки лагідності, віддають перевагу репродуктивній ролі жінки, враховуючи материнство;

4. не варто прагнути до абсолютної гендерної рівності; в певних ситуаціях все-таки варто залишити привілей чоловікам бути сильними і мужніми, а жінкам бути ніжними, слабкими, жіночними. Як правило, емоції і почуття у чоловіків і жінок однакові, але у зв'язку з їх гендерними ролями вони висловлюють їх по-різному. Важливо зменшити негативні наслідки, які накладає на людину гендерна роль, а це можливо лише при схваленні в якійсь мірі до гендерної рівності, оскільки роль чоловіка і жінки в суспільному середовищі сьогодні знає значних змін.

Список використаних джерел

1. Безродний А. В. Схильність до ризику як особистісна особливість обдарованої дитини (гендерний аспект) / Андрій Володимирович Безродний // Проблеми сучасної психології: 36. наук. праць Кам'янець-Подільського нац. у-ту імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – 2011. – Вип. 11. – С. 20-29.
2. Берн Ш. Гендерная психология / Шон Берн. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2007. – 318 с.
3. Винокуров А. И. Взаимосвязь индивидуальных и личностных характеристик человека: Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / Александр Иванович Винокуров // Санкт-Петербург. гос. ун-т. – СПб., 1996. – 24 с.
4. Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины / Евгений Павлович Ильин. – СПб.: Питер, 2002. – 544 с.
5. Клещина И. С. Психология гендерных отношений: Теория и практика / Ирина Сергеевна Клещина. – СПб.: Алетейя, 2004. – 408 с.
6. Котик М. А. Психология и безопасность / Котик Михаил Аркадьевич. – Таллинн: Валгус, 1987. – 439 с.
7. Миллер Дж. Б. Личность: теории / Дж. Б. Миллер, И. П. Стайвер, Дж. В. Джордано, Дж. Л. Суррей. – М., 1999.
8. Моляко В. А. Творческая конструктология (пролегомены) / Валентин Алексеевич Моляко. – К.: Освіта України, 2007. – 388 с.
9. Особистісний вибір: психологія відчаю та надії / За ред. Т. М. Титаренко. – К.: Міленіум, 2005. – 336 с.
10. Петяйкин И. П. Проявление смелости и решительности спортивными гимнастами / Иван Петрович Петяйкин // Психофизиологические особенности спортивной деятельности. – Л., 1975. – С. 127-130.
11. Савина Е. А. Выбор и принятие решения: риск и социальный контекст / Е. А. Савина, Х. Т. Ванг // Психологический журнал. – 2003. – Т. 24. – № 5. – С. 23-30.
12. Скрябин Н. Д. Возрастные особенности проявления смелости / Николай Дмитриевич Скрябин // Спортивная и возрастная психофизиология: Сб. науч. трудов. – Л.: ЛГПИ им. А. И. Герцена, 1974. – 184 с.
13. Чебыкин А. Выраженность риска у студентов: Монография / Алексей Яковлевич Чебыкин, Оксана Владимировна Вдовиченко // Одесса, 2004. – 200 с.
14. Человеческие сексуальности на рубеже XXI века [Электронный ресурс] / Игорь Семенович Кон // Переработанный текст доклада на конференции в Санкт-Петербурге в январе 2001 г. – Режим доступа: <http://sexology.narod.ru>.
15. Horney K. New ways in psychoanalysis / K. Horney. – New York: Norton, 1939.

Надійшла до редакції

А. Вдовиченко, канд. психол. наук, доц.
Южноукраинский национальный университет имени К.Д. Ушинского, Одесса

ПРОБЛЕМА РИСКА: ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ

В данной работе особое внимание уделяется гендерным особенностям риска. Показано, что маскулинные и феминные способы реагирования на риск, скорее всего, являются результатом социализации и действия стереотипов. При проведении опросов и формулировке тестовых заданий следует учитывать соответствующие приоритеты в жизни женщины.

Ключевые слова: гендер, риск, социализация.

A. Vdovichenko, PhD in Psychology, lecturer
South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odessa

PROBLEM OF RISK: GENDER ASPECTS

This paper focuses on gender-specific risk. It is shown that the masculine and feminine ways of responding to risk is likely the result of socialization and stereotypes. It should be during the questioning and the formulation of test problems using appropriate priorities in the lives of women.

Key words: gender, risk, socialization